

DOI: 10.55643/fcaptr.1.60.2025.4595

Дмитро Носенко

аспірант кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Харківський національний
університет ім. В. Н. Каразіна,
Харків, Україна; керівник групи з
податків і зборів, ТОВ "А1
КОНСАЛТИНГ", Київ, Україна;
e-mail nosenko2021pg@student.karazin.ua
ORCID: [0000-0001-6524-782X](https://orcid.org/0000-0001-6524-782X)

СУВЕРЕНІТЕТ НАЦІОНАЛЬНИХ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ В УМОВАХ ДЕКЛАРАТИВНОЇ НЕЙТРАЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОГО ВИМІРУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ

В умовах війни боротьба за високомобільний капітал є одним із найважливіших аспектів економічної політики. Ураховуючи погіршення інвестиційного клімату, руйнування інфраструктури, безпекові ризики, додатковою загрозою суверенітету податкових надходжень України слід назвати шкідливу податкову конкуренцію. Метою дослідження є оцінка фіскального нейтралітету податкової системи України в міжнародному вимірі в контексті розмивання бази оподаткування та виведення прибутку з-під оподаткування. Дослідження спрямоване на виявлення інструментів досягнення фіскальної нейтральності, можливості застосовувати такі інструменти задля забезпечення суверенітету податкових надходжень.

Автор провів оцінку фіскального нейтралітету міжнародного виміру податкової системи України в умовах BEPS. На підставі семантичного аналізу конвенцій України про уникнення подвійного оподаткування автор визначив декларативну належність податкової системи України до концепції нейтральності експорту капіталу. При цьому встановлено відсутність регуляторних механізмів, що дозволяли би відстоювати суверенітет податкових надходжень в умовах декларативного фіскального нейтралітету. Зокрема автор виявив, що одним із найбільш суттєвих каналів BEPS в Україні є транскордонні фінансові транзакції, що свідчить про притаманність податковій системі України штучної «debt vs equity» дилеми. Це, у свою чергу, спростовує гіпотезу, згідно з якою в зовнішньоекономічних відносинах резидент України не повинен ухвалювати податково вмотивованих рішень.

У результаті проведеного дослідження автор визначив чотири потенційні напрями розробок, що мають на меті протидію проявам BEPS. А саме: гармонізація двосторонніх відносин з іноземними державами, перегляд концепції фіскальної нейтральності експорту капіталу на користь інших концепцій нейтральності; перебудова податкової системи України в міжнародному вимірі, виходячи з критики «нейтральностей»; а також розробка методів і алгоритмів адміністрування зовнішньоекономічних транзакцій у контексті захисту суверенітету податкових надходжень. Ураховуючи реалії часу та необхідність якнайшвидшого захисту суверенності податкових надходжень, найбільш прагматичною метою визначено розробку методів і алгоритмів адміністрування конкретних видів зовнішньоекономічних транзакцій.

Ключові слова: BEPS, фіскальна нейтральність, податкова система, ухиляння від оподаткування, транскордонні транзакції, ОЕСР, MLI, конвенції про уникнення подвійного оподаткування, «debt vs equity» дилема

JEL Класифікація: E62, H25, H26, O23

ВСТУП

Згідно з Національною стратегією доходів до 2030 року, національна візія щодо податкової системи України є фіскально нейтральною [26, пп. 3.1. Розділу 3].

Фіскальний нейтралітет є однією з фундаментальних концепцій державних фінансів у національному вимірі, проте міжнародний вимір національної податкової сис-

Received: 06/10/2024

Accepted: 15/01/2025

Published: 28/02/2025

© Copyright
2025 by the author(s)

This is an Open Access article
distributed under the terms of the
[Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

теми в межах концепції фіскального нейтралітету зазвичай залишається поза межами уваги національних законотворців, хоч і є прямою протилежністю шкідливій податковій конкуренції в міжнародній податковій системі. Фіскальна нейтральність уособлює ідею, що податково вмотивовані рішення не повинні превалювати над економічно вмотивованими рішеннями, які ухвалюють окремі суб'єкти господарювання та/або фізичні особи.

Отже, застосування концепції фіскального нейтралітету ґрунтується на припущенні, що ефективність результатів господарської діяльності, зумовлена індивідуальними перевагами суб'єктів господарювання та ефективністю розподілу ресурсів, є вищою за ефективність результатів, досягнутих на підставі податково вмотивованих рішень.

З погляду локального податкового законодавства, податкова система України, принаймні декларативно, є фіскально нейтральною, оскільки Податковим кодексом України закріплений принцип нейтральності оподаткування [36, пп. 4.1.8 п. 4.1 ст. 4]. Згідно із зазначеним принципом, установлення податків і зборів здійснюється в спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоспроможності платника податків. При цьому окремого дослідження потребує оцінка фіскального нейтралітету податкової системи України в її міжнародному вимірі в умовах глобального явища розмивання оподатковуваної бази й виведення прибутку з-під оподаткування (далі – «**BEPS**») як наслідку шкідливої міждержавної податкової конкуренції за високомобільний капітал.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Побудова міжнародно нейтральної податкової системи, заснована на уніфікації та гармонізації міжнародного податкового простору, є суттєвою частиною міжнародного наукового дискурсу. У свою чергу, розробка цього питання на вітчизняному рівні досить обмежена.

Ідея фіскального нейтралітету бере початок у класичній економічній теорії, а саме в «Дослідженні про природу й причини багатства народів» Адама Сміта, яким було закладено чотири максими оподаткування:

- **максима рівності / справедливості:** цей принцип полягає в тому, що плата за створення публічних благ і доступ до них є пропорційною до спроможності платників податків фінансувати такі публічні блага;
- **максима обов'язковості:** цей принцип полягає в тому, що обов'язок зі сплати податків є доконаним (обов'язковим), а не добровільним. Час платежу, спосіб платежу, сума, яка має бути сплачена, мають бути зрозумілими й для платника податків, і для будь-якої іншої особи;
- **максима зручності:** цей принцип полягає в тому, що кожний податок має стягуватись у той спосіб і час, який, найбільш ймовірно, буде зручним для платників і який є найбільш природним для стягування такого податку;
- **максима ефективності:** цей принцип полягає в тому, що суть і структура будь-якого податку мають бути спроектовані так, що сума, яку платник податків сплачує до бюджету, має перевищувати суму витрат на збирання та адміністрування такого податку.

Отже, у межах класичного економіко-теоретичного дискурсу податкова система повинна бути розроблена так, щоб уникнути впливу на поведінку економічних агентів [35, с. 676-678].

Загалом, концепція фіскального нейтралітету значно змінилася з часом під впливом різних економічних теорій.

Як було зазначено раніше, класична економічна теорія (XVIII-XIX століття), уособлена працями Адама Сміта та Девіда Рікардо, наголошувала на важливості мінімального державного втручання та оподаткування без викривлень, що внеможливило б ухвалення податково вмотивованих рішень.

У XIX століття максими, викладені в «Дослідженні про природу й причини багатства народів» Адама Сміта, були формалізовані та доопрацьовані Джоном Стюартом Міллем у «Принципах політичної економії». Джон С. Мілль наголошував на важливості максим рівності та ефективності оподаткування, у тому числі звертаючи увагу на неприпустимість викривлень рішень економічних агентів під впливом фіскальних факторів [22, с. 619-623].

Початок XX століття приніс нове розуміння фіскальної нейтральності з розвитком економіки добробуту й теорії суспільного вибору. В «Економічній теорії добробуту» А. С. Пігу закладає ідеї мінімізації граничних втрат корисності у зв'язку з оподаткуванням і небажаності економічних викривлень у зв'язку з фіскальними факторами [29, с. 705-719].

У «Дослідженні державних фінансів» А. С. Пігу розвиває концепцію «рівної граничної жертви», яка полягає в тому, що гранична втрата корисності в результаті оподаткування має бути мінімізованою та однаковою для всіх платників податків [30, с. 55-71].

Ідеї мінімізації «рівної граничної жертви» отримали розвиток у працях Річарда й Пеггі Масгрейв, зокрема в «Публічних фінансах у теорії та на практиці» [25, с. 229-232].

Поміж іншим Р. та П. Масгрейв розглядають генезис податкової системи Сполучених Штатів Америки, яка не була сконструйована, виходячи з оптимальних вимог для хорошої податкової структури, проте формувалася під впливом багатьох факторів – економічних, політичних, соціальних тощо.

Дослідники відзначають вплив економістів і соціальних філософів, починаючи з Адама Сміта, на формулювання принципів побудови дієвої та ефективної податкової системи. Серед ключових принципів виділяють:

- адекватність податкових надходжень (рівень податків і зборів);
- рівномірність і справедливість розподілу податкового тягаря;
- належне використання зібраних податків відповідно до попиту платників податків на доступ до публічних благ;
- уникнення впливу фіскальних стимулів на поведінку економічних агентів;
- сприяння досягненню цілей стабілізації та зростання за рахунок структури фіскальної політики;
- справедливе та несвабільне податкове адміністрування, яке є зрозумілим для платника податків;
- витрати на податкове адміністрування та відповідність (compliance) повинні бути настільки низькими, наскільки це сумісно з іншими цілями фіскальної політики [25, с. 216-217].

Одним із найбільш визначних вкладів до теорії оптимального оподаткування та фіскальної нейтральності є вклад Джеймса Александра Міррліса, лауреата Нобелівської премії з економіки. Його дослідження щодо фіскального нейтралітету ґрунтуються на ширшій роботі щодо оподаткування та економічної ефективності.

У межах теорії оптимального оподаткування Джеймс А. Міррліс досліджував максимізацію соціального добробуту та мінімізацію економічних викривлень, що є наслідками податкової політики. Він розв'язував задачу балансування справедливого розподілу доходу та мінімальної втрати економічної продуктивності, тобто розвивав ідею мінімізації «рівної граничної жертви».

У своєму аналізі Джеймс А. Міррліс підкреслив, що податки неминуче спричиняють певні викривлення в економічній поведінці, такі як зменшення стимулів працювати, заощаджувати чи інвестувати. При цьому ключовим аспектом роботи Джеймса А. Міррліса була концепція сумісності стимулів, яка гарантувала, що поведінка людей узгоджується із загальними економічними цілями. Інакше: розробка податкової політики не має передбачати надмірного покарання у формі оподаткування за продуктивну діяльність, таким чином зберігаючи економічні стимули.

Хоча фіскальний нейтралітет спрямований на мінімізацію викривлень, Джеймс А. Міррліс також підкреслив важливість перерозподілу доходу для досягнення соціальної справедливості. Він пропонував, щоб оптимальна податкова система збалансувала ці цілі, використовуючи трансферти на протизагу податкам для зменшення нерівності без значного зниження економічної неефективності [23].

У свою чергу, Пеггі Річман Масгрейв зазначала, що для розуміння міжнародного виміру фіскального нейтралітету, вирішальне значення мають концепції нейтральності імпорту та експорту капіталу [34, с. 5-11].

Альтернативний погляд на нейтральність експорту капіталу дали М. Фельдштейн і Д. Хартман, запропонувавши концепцію національної нейтральності. Дослідники стверджують, що з національного погляду оптимально оподатковувати доходи з іноземних джерел, але дозволяти вирахування іноземних податків так само, як дозволяється вирахування інших витрат для визначення об'єкта оподаткування в країні резидентності. Податкова система, що враховує концепцію національної нейтральності, має нівелювати різницю між доходом від внутрішніх інвестицій до оподаткування та доходу від іноземних інвестицій після сплати іноземних податків [19].

Новий погляд на фіскальну нейтральність також запропонували Десаї М. А. та Хайнс Дж. у межах концепції нейтралітету власності на капітал. Концепція нейтральності власності на капітал передбачає, що податкові системи повинні бути розроблені так, щоб структура власності на капітал не змінювалася через податково вмотивовані рішення. Інакше: рішення про те, яка особа володіє активом, має ґрунтуватися на економічній ефективності та бізнес-стратегії, а не на податкових перевагах. У той час як концепція нейтральності експорту капіталу спрямована на досягнення нейтральності під час ухвалення рішення щодо здійснення внутрішніх чи зовнішніх інвестицій для інвесторів-резидентів, а концепція нейтральності імпорту капіталу спрямована на досягнення нейтральності під час ухвалення рішення резидентами та нерезидентами щодо інвестицій у країну, концепція нейтралітету власності на

капітал зосереджується на тому, щоб структура власності капіталу не підпадала під дію фіскальних стимулів. Ключовими в досягненні нейтралітету власності на капітал Десаї М. А. та Хайнс Дж. бачать міжнародну податкову гармонізацію та співробітництво в розробці однорідного податкового простору [16, 17].

Розвитком ідей Десаї М. А. та Хайнс Дж. стала концепція нейтральності ринку, висунута Деверо М. П. Вона полягає в тому, що в разі конкуренції двох компаній на одному ринку до них мають бути застосовані однакові загальні ефективні податкові ставки, щоб оподаткування не спотворювало конкуренції.

Одним із ключових здобутків Деверо М. П. в контексті фіскальної нейтральності є розробка пропозицій щодо впровадження «Destination-Based Cash Flow Tax» – податку, що більшою мірою бере до уваги місце споживання товарів і послуг, а не місце їх виробництва [18, с. 267-333].

Отож, ідея фіскальної нейтральності податкової системи в її міжнародному вимірі все більше еволюціонує в бік уніфікації та гармонізації міжнародного податкового простору. Незважаючи на те, що окреслені концепції нейтральності так чи інакше пов'язані з усуненням негативних проявів BEPS у міжнародному податковому полі, на тлі глобальних досліджень усе меншу увагу приділяють первинним діям, що були закладені у фундамент Плану протидії BEPS, зокрема щодо недобросовісного використання переваг конвенцій про уникнення подвійного оподаткування, контролю за трансфертним ціноутворенням, проявам BEPS у внутрішньогрупових транскордонних транзакціях тощо. Безперечно, на стратегічному рівні глобальні проекти є важливою складовою подолання BEPS як явища. Проте реалії міжнародної політики та дипломатії свідчать, що їх реалізація та імплементація пов'язані із залученням великої кількості дійових осіб з різними інтересами, цілями та задачами. Водночас, стратегічні цілі не мають суперечити тактичним, які дозволяють відстоювати суверенітет національних податкових надходжень у короткостроковій та середньостроковій перспективах [27].

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Ураховуючи, що чинне податкове законодавство України встановило превалювання міжнародного законодавства, у тому числі податкового, згоду на обов'язковість якого надала Верховна Рада України, над національним [36, п. 3.2 ст. 3], метою дослідження є оцінка фіскальної нейтральності міжнародного виміру податкової системи України в умовах BEPS. Ключовими завданнями дослідження є визначення належності податкової системи України до тієї чи іншої концепції нейтральності, виявлення в Україні суттєвих каналів негативних проявів BEPS, протидія яким є слабко розвинутою й методологічно, і практично, а також формулювання напрямів розвитку стратегічних рішень щодо боротьби з такими проявами BEPS для забезпечення суверенності національних податкових надходжень.

МЕТОДИ

Теоретична база дослідження представлена фундаментальними працями всесвітньо визнаних учених-економістів, що досліджували питання впливу фіскальних стимулів на ухвалення економічних рішень, а також упроваджували в науковий дискурс концепції фіскальних нейтральностей. Також важливим елементом дослідження було вивчення Модельної конвенції Організації економічного співробітництва та розвитку, Коментарів до неї та мережі двосторонніх конвенцій (угод) про уникнення подвійного оподаткування, укладених Урядом України.

Дослідження проведене із застосуванням загальнонаукових та специфічних методів дослідження. За допомогою методів аналізу, синтезу, індукції, дедукції, системного підходу, структурування було здійснено аналіз наукової літератури. З метою оцінки фіскальної нейтральності міжнародного виміру податкової системи України в умовах BEPS було застосовано метод семантичного аналізу. Висновки щодо результатів семантичного аналізу формувалися за допомогою методу порівняння базових положень конвенцій про уникнення подвійного оподаткування, укладених Урядом України. Формування та дослідження істинності гіпотези щодо відсутності фіскальних стимулів при ухваленні економічних рішень, зокрема щодо структури капіталу, здійснено з використанням методу логічного припущення. З метою візуальної репрезентації проведеного аналізу використаний графічний метод.

РЕЗУЛЬТАТИ

Дослідивши більш ніж столітній досвід розвитку ідеї фіскального нейтралітету, автор сформулював ключові принципи цієї концепції:

- **оподаткування без викривлень:** податки мають стягуватися таким чином, щоб не впливати на рішення економічних агентів щодо господарської діяльності, заощаджень, інвестицій та споживання;
- **горизонтальна рівність:** економічні агенти, що перебувають в ідентичних економічних обставинах і мають ідентичний рівень доходу / прибутку, оподатковуються однаково;
- **вертикальна рівність:** економічні агенти, що перебувають у кращих економічних обставинах і мають вищий рівень доходу / прибутку, оподатковуються в більшому обсязі.

Якщо принципи горизонтальної та вертикальної рівності більшою мірою мають національний вимір, тобто чинять суттєвий вплив на нейтральність податкової системи всередині юрисдикцій, то принцип оподаткування без викривлень може бути екстрапольовано на міжнародну систему оподаткування як ключовий елемент фіскальної нейтральності.

Спираючись на дослідження Пеггі Річман Масгрейв [34, с. 5-11], а також ураховуючи, що концепції нейтральності експорту й імпорту капіталу є фундаментальною точкою відліку у використанні нейтральності при розбудові міжнародної податкової системи, було досліджено, як саме можна визначити належність податкової системи України в її міжнародному вимірі до концепції нейтральності імпорту чи експорту капіталу.

Під нейтральністю експорту капіталу маємо на увазі нейтральність у юрисдикції резидента, тобто дохід з іноземних джерел оподатковується так само, як і дохід із джерел у країні резидентства. Отож, ми розуміємо нейтральність експорту капіталу як спрямовану на стимулювання внутрішніх інвестицій та елімінування податково вмотивованих рішень при виборі юрисдикції для здійснення міжнародних інвестицій.

У свою чергу, під нейтральністю імпорту капіталу маємо на увазі нейтральність у юрисдикції джерела, тобто дохід з іноземних джерел оподатковується так само, як дохід резидентів цих юрисдикцій із внутрішніх джерел у цих юрисдикціях. Отож, ми розуміємо нейтральність імпорту капіталу як спрямовану на стимулювання зовнішніх інвестицій, що може сприяти ухваленню податково вмотивованих рішень при виборі юрисдикції для здійснення таких інвестицій.

Очевидно, що зазначені концепції нейтральності не можуть бути реалізовані одночасно, при цьому в доглобалізаційний період податкові політики та регуляції були спрямовані саме на розв'язання внутрішніх економічних і соціальних питань. Форми оподаткування та ставки податків визначали згідно з потребами доступу до суспільних благ, а також ураховуючи цілі розподілу та перерозподілу державних фондів конкретної країни [20, с. 13]. Отже, у демократичних державах формування національної податкової політики є невід'ємною складовою національного суверенітету та волевиявленням виборців. Але посилення глобалізації та підвищення мобільності капіталу призвели до необхідності узгоджувати принципи міжнародної податкової системи при одночасному недопущенні обмеження суверенітету у формуванні національної податкової політики.

Незважаючи на привабливість ідеї глобальної гармонізації міжнародного податкового простору, уперше альтернативна пропозиція взаємодії національних податкових систем, побудована не на гармонізації, а на прагматизмі та широкій мережі двосторонніх міжнародних угод, була викладена професорами Брюїнсом, Ейнауді, Селігманом і сером Джосая Стемпом у Звіті до Фінансового комітету Ліги Націй «Про подвійне оподаткування» [2].

1961 р., після Другої світової війни, Організація економічного співробітництва та розвитку (далі – «ОЕСР»), розуміючи інтенцію до прагматичності, але пам'ятаючи про ідею гармонізації, викладену в Звіті до Фінансового комітету Ліги Націй, опублікувала Проект Конвенції про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи та капітал [27].

Так, рух до гармонізації розпочався з уніфікації статей, положень і термінів двосторонніх конвенцій (угод) про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи та капітал, а також податкових ухилинь, які вкладали, ураховуючи Модельну Конвенцію ОЕСР та Коментарі до неї.

Незважаючи на те, що це дослідження певною мірою присвячене критичному оглядові процесу тотальної гармонізації міжнародної податкової системи на противагу розвитку тактичних інструментів боротьби з негативними проявами BEPS, укладені Україною конвенції про уникнення подвійного оподаткування, які також базуються на Модельній Конвенції ОЕСР, надають достатній інструментарій для визначення концепції нейтральності, до якої належить податкова система України в її міжнародному вимірі.

Модельна Конвенція ОЕСР пропонує два шляхи усунення подвійного оподаткування, а саме:

- метод звільнення від оподаткування (стаття 23 А Розділу V Модельної Конвенції ОЕСР);
- метод заліку (стаття 23 В Розділу V Модельної Конвенції ОЕСР) [24, с. 42-43, 376-406].

Метод звільнення від оподаткування найбільш притаманний державам, що дотримуються концепції нейтральності імпорту капіталу. У Таблиці 1 наведено приклад розрахунку усунення подвійного оподаткування шляхом звільнення від оподаткування з прогресією згідно зі статтею 23 А Розділу V Модельної Конвенції ОЕСР.

Таблиця 1. Усунення подвійного оподаткування шляхом звільнення з прогресією.

Показник	Значення
Дохід резидента країни А в країні А	200 у. о.
Дохід резидента країни А в країні Б	100 у. о.
Ставка податку в країні А:	
від 0 у. о. до 200 у. о.	10%
більше за 200 у. о.	15%
Ставка податку в країні Б	5%
Податок у країні Б	100 у. о. * 5% = 5 у. о.
База оподаткування в країні А	200 у. о. + 100 у. о. = 300 у. о.
Податок у країні А	300 у. о. * 15% = 45 у. о.
Податок, що віднесений до іноземного доходу в країні А	$\frac{100 \text{ у. о.}}{300 \text{ у. о.}} * 40 \text{ у. о.} = 15 \text{ у. о.}$
Податок у країні А після звільнення іноземного доходу	45 у. о. – 15 у. о. = 30 у. о.
Сукупний податковий тягар у країнах А та Б	5 у. о. + 30 у. о. = 35 у. о.

У свою чергу, метод заліку найбільш поширений у державах, що дотримуються концепції нейтральності експорту капіталу. У Таблиці 2 наведено приклад розрахунку усунення подвійного оподаткування шляхом звичайного заліку податку згідно зі статтею 23 В Розділу V Модельної Конвенції ОЕСР.

Таблиця 2. Усунення подвійного оподаткування шляхом звичайного заліку.

Показник	Значення
Дохід резидента країни А в країні А	200 у. о.
Дохід резидента країни А в країні Б	100 у. о.
Ставка податку в країні А	10%
Ставка податку в країні Б	20%
Податок у країні Б	100 у. о. * 20% = 20 у. о.
База оподаткування в країні А	200 у. о. + 100 у. о. = 300 у. о.
Податок у країні А	300 у. о. * 10% = 30 у. о.
Звичайний залік податку, сплаченого в країні Б, менше зі значень:	
податок, що мав би бути сплачений із доходу з країни Б в країні А	$\frac{100 \text{ у. о.}}{300 \text{ у. о.}} * 30 \text{ у. о.} = 10 \text{ у. о.}$
податок, що сплачений із доходу з країни Б в країні Б	20 у. о.
Податок у країні А після заліку іноземного податку	30 у. о. – 10 у. о. = 20 у. о.
Сукупний податковий тягар у країнах А та Б	20 у. о. + 20 у. о. = 40 у. о.

Ураховуючи, що чинне податкове законодавство України встановило превалювання міжнародного законодавства (згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України) над національним, із метою оцінки фіскальної нейтральності міжнародного виміру податкової системи України в умовах BEPS, а також визначення її належності до тієї чи іншої концепції нейтральності, ми провели аналіз мережі укладених двосторонніх конвенцій (угод) України про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи та капітал (далі –«**Конвенція(-ї)**»).

За даними Міністерства Фінансів України, між Україною та іншими державами укладено 71 Конвенцію, дві з яких були вчинені Урядом СРСР і їх продовжують застосовувати відповідно до ст. 7 Закону України «Про правонаступництво України» до дня набрання чинності нових договорів, укладених Україною. Так, договори СРСР діють у відносинах України з Іспанією та Японією.

Крім того, у відносинах між Україною та Республікою Сербією й Республікою Чорногорією, які є правонаступниками Союзної Республіки Югославії, застосовують Конвенцію між Кабінетом Міністрів України й Союзним Урядом Союзної Республіки Югославії про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи й капітал [21].

Крім того, починаючи з повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24.02.2022 р., Уряд України припинив дію низки Конвенцій та/або денонсовано їх (Таблиця 3).

Таблиця 3. Конвенції, які було припинено або денонсовано після 24.02.2022 р. (Джерело: побудовано автором на основі [21])

Конвенція	Закон щодо зміни статусу	Статус	Дата набуття статусу
Угода між Урядом України й Урядом Сирійської Арабської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи	Закон України від 23.08.2023 № 3346-IX	Припинено дію	17 вересня 2023 року
Угода між Урядом України й Урядом Ісламської Республіки Ірану про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на дохід і на майно	Закон України від 23.08.2023 № 3347-IX	Припинено дію	01 січня 2025 року
Угода між Урядом України й Урядом Російської Федерації про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження ухилень від сплати податків	Закон України від 22.05.2022 № 2277-IX	Денонсовано	01 січня 2023 року
Угода між Урядом України й Урядом Республіки Білорусі про уникнення подвійного оподаткування та запобігання ухиленню від сплати податків стосовно податків на доходи і майно	Закон України від 16.11.2022 № 2743-IX	Припинено дію	20 грудня 2022 року

З метою кластеризації груп країн, із якими Україна уклала Конвенції, було застосовано класифікацію Світового Банку щодо регіонально-географічної належності та рівня доходу.

Згідно з регіонально-географічною класифікацією Світового Банку, Україна уклала Конвенції з країнами, що належать до таких регіонів:

- Європа та Центральна Азія (Europe and Central Asia);
- Східна Азія й Тихоокеанський регіон (East Asia And Pacific);
- Південна Азія (South Asia);
- Близький Схід і Північна Африка (Middle East And North Africa);
- Суб-Сахарна Африка (Sub-Saharan Africa);
- Латинська Америка та Карибський басейн (Latin America And The Caribbean);
- Північна Америка (North America).

Згідно з класифікацією Світового Банку країн за рівнем доходу, Україна уклала Конвенції з країнами, економіки яких характеризуються такими рівнями доходів:

- економіка з високим рівнем доходу (high-income economies);
- економіка з рівнем доходу, вищим за середній (upper-middle-income economies);
- економіка з рівнем доходу, нижчим за середній (lower-middle income economies).

Узагальнена інформація щодо укладених Конвенцій України наведена в Таблиці 4.

Таблиця 4. Кількість Конвенцій України, укладених з іноземними державами, що кластеризовані згідно з класифікаціями Світового Банку.

Регіон \ Рівень доходу	Економіка з високим рівнем доходу	Економіка з рівнем доходу, вищим за середній	Економіка з рівнем доходу, нижчим за середній	Разом
Європа та Центральна Азія	29	9	3	41
Східна Азія й Тихоокеанський регіон	2	4	2	8
Південна Азія	0	0	2	2
Близький Схід і Північна Африка	6	1	6	13
Суб-Сахарна Африка	0	1	0	1
Латинська Америка та Карибський басейн	0	3	0	3
Північна Америка	2	0	0	2
Разом	39	18	13	70

Далі ми провели семантичний аналіз Статті 23 «Усунення подвійного оподаткування» чинних на момент проведення аналізу Конвенцій України з метою оцінки методів, які використовує Україна з метою усунення подвійного оподаткування.

У результаті аналізу 70 зазначених Конвенцій було виділено чотири групи методів усунення подвійного оподаткування (Рис. 1):

- **метод заліку, що відповідає положенням статті 23 В Розділу V Модельної Конвенції ОЕСР** (далі – «**Метод заліку**»): у межах цієї групи обидві договірні держави, що є сторонами Конвенції, застосовують метод заліку, як це було описано раніше;
- **комбінація методу заліку, що відповідає положенням статті 23 В Розділу V Модельної Конвенції ОЕСР з боку України, та методу звільнення від оподаткування, що відповідає положенням статті 23 А Розділу V Модельної Конвенції ОЕСР з боку іншої договірної держави, за винятком оподаткування дивідендів, роялті та процентів** (далі – «**Комбінація методів звільнення та заліку**»): у межах цієї групи Україна застосовує метод заліку, як це описано вище, водночас друга договірна держава застосовує метод звільнення до всіх доходів, на які поширюється дія Конвенції, окрім доходів у формі дивідендів, роялті та процентів, щодо яких застосовується метод заліку;
- **метод заліку, що відповідає положенням статті 23 В Розділу V Модельної Конвенції ОЕСР з додатковим положенням про інвестиційні стимули** (далі – «**Метод заліку з інвестиційним стимулом**»): у межах цієї групи обидві договірні держави, що є сторонами Конвенції, застосовують метод заліку, як це було описано раніше; при цьому застосовується положення про інвестиційний стимул, яке зазначає, що податок, який сплачується в договірній державі, вважається таким, що включає будь-які суми, які мали б бути сплачені, але фактично не сплачені через звільнення або пільгу, метою яких є стимулювання економічного розвитку;
- **метод заліку, що відповідає положенням статті 23 В Розділу V Модельної Конвенції ОЕСР із застереженням щодо більш сприятливих умов оподаткування** (далі – «**Балтійський метод заліку**»): у межах цієї групи обидві договірні держави, що є сторонами Конвенції, застосовують метод заліку, як це було описано раніше, проте друга договірна держава (відмінна від України) залишає за собою право надати такий залік, якщо тільки її внутрішнім законодавством не передбачається більш сприятливе оподаткування. Ця група методів звільнення від подвійного оподаткування фігурує виключно в Конвенціях України щодо подвійного оподаткування з Естонією, Латвією та Литвою.

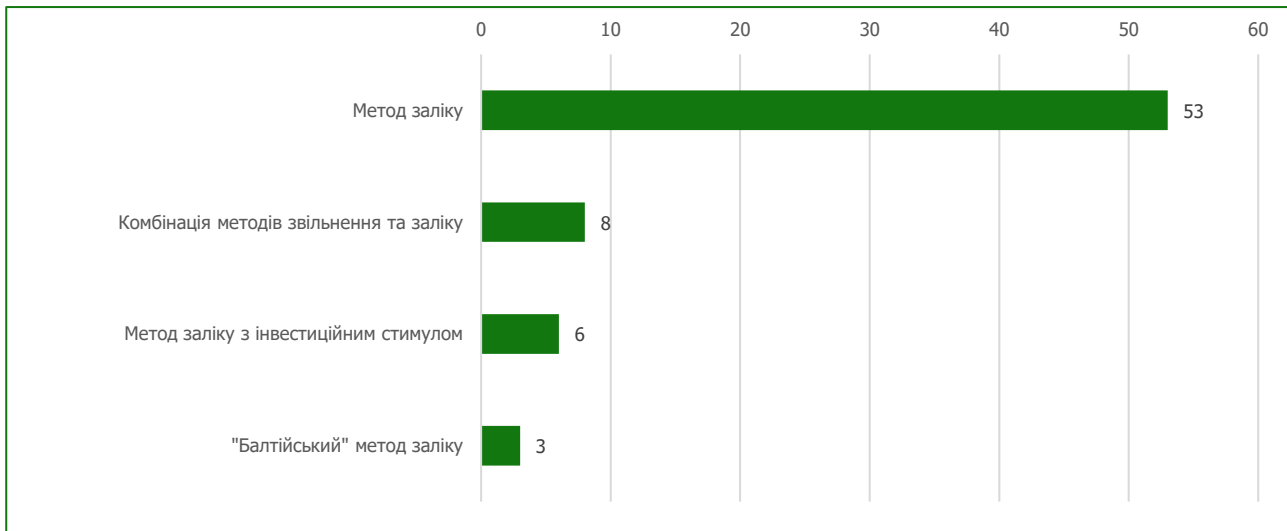

Рис. 1. Кількість Конвенцій України в розрізі груп методів усунення подвійного оподаткування.

На підставі проведеного аналізу було побудовано теплокарту (heatmap) для виявлення залежності між методом усунення подвійного оподаткування, географічною належністю договірної країни та рівнем доходів в економіці, а також із метою визначення міжнародного виміру фіскального нейтралітету податкової системи України (Таблиця 5).

Таблиця 5. Теплокарта міжнародного виміру фіскального нейтралітету податкової системи України.

Географічний регіон	Метод усунення подвійного оподаткування	Високий рівень доходу	Рівень доходу, вищий за середній	Рівень доходу, нижчий за середній
Європа та Центральна Азія	Метод заліку	18	8	3
	Комбінація методів звільнення та заліку	7	1	0
	Метод заліку з інвестиційним стимулом	1	0	0
	«Балтійський» метод заліку	3	0	0
Східна Азія й Тихоокеанський регіон	Метод заліку	2	3	2
	Комбінація методів звільнення та заліку	0	0	0
	Метод заліку з інвестиційним стимулом	0	1	0
Південна Азія	Метод заліку	0	0	1
	Комбінація методів звільнення та заліку	0	0	0
	Метод заліку з інвестиційним стимулом	0	0	1
Близький Схід і Північна Африка	Метод заліку	6	1	4
	Комбінація методів звільнення та заліку	0	0	0
	Метод заліку з інвестиційним стимулом	0	0	2
Суб-Сахарна Африка	Метод заліку	0	1	0
	Комбінація методів звільнення та заліку	0	0	0
	Метод заліку з інвестиційним стимулом	0	0	0
Латинська Америка та Карибський басейн	Метод заліку	0	2	0
	Комбінація методів звільнення та заліку	0	0	0
	Метод заліку з інвестиційним стимулом	0	1	0
Північна Америка	Метод заліку	2	0	0
	Комбінація методів звільнення та заліку	0	0	0
	Метод заліку з інвестиційним стимулом	0	0	0

Отже, більшість Конвенцій України укладені з країнами Європи та Центральної Азії – 59%. При цьому 71% угод із країнами цього регіону укладені з країнами, що мають економіку з високим рівнем доходу. Співвідношення кількості Конвенцій, що укладені Україною з країнами Європи та Центральної Азії в розрізі груп методів усунення подвійного оподаткування, а також рівня доходів країн, мають значення, зазначені нижче.

1. Економіка з високим рівнем доходу:

- група методів заліку (метод заліку, метод заліку з інвестиційним стимулом і «Балтійський» метод заліку) – 75,86%;
- комбінація методів звільнення та заліку – 24,14%.

2. Економіка з рівнем доходу, вищим за середній:

- група методів заліку – 88,89%;
- комбінація методів звільнення та заліку – 11,11%.

3. Економіка з рівнем доходу, нижчим за середній:

- група методів заліку – 100,00%;
- комбінація методів звільнення та заліку – 0,00%.

Також 19% Конвенцій України укладені з країнами Близького Сходу та Північної Африки. При цьому 46% угод із країнами цього регіону укладені з країнами, що мають економіку з високим рівнем доходу, а також 46% – із країнами, що мають економіку з рівнем доходу, нижчим за середній.

Співвідношення кількості Конвенції, що укладені Україною з країнами Близького Сходу та Північної Африки в розрізі груп методів усунення подвійного оподаткування, а також рівня доходів країн, мають значення, зазначені нижче.

1. Економіка з високим рівнем доходу:
 - група методів заліку – 100,00%;
 - комбінація методів звільнення та заліку – 0,00%.
2. Економіка з рівнем доходу, вищим за середній:
 - група методів заліку – 100,00%;
 - комбінація методів звільнення та заліку – 0,00%.
3. Економіка з рівнем доходу, нижчим за середній:
 - група методів заліку – 100,00%;
 - комбінація методів звільнення та заліку – 0,00%.

У свою чергу, 11% Конвенцій України укладені з країнами Східної Азії й Тихоокеанського регіону. При цьому 50% угод із країнами цього регіону укладені з країнами, що мають економіку з рівнем доходу, вищим за середній.

Співвідношення кількості Конвенцій, що укладені Україною з країнами Східної Азії й Тихоокеанського регіону в розрізі груп методів усунення подвійного оподаткування, а також рівня доходів країн, мають значення, зазначені нижче.

1. Економіка з високим рівнем доходу:
 - група методів заліку – 100,00%;
 - комбінація методів звільнення та заліку – 0,00%.
2. Економіка з рівнем доходу, вищим за середній:
 - група методів заліку – 100,00%;
 - комбінація методів звільнення та заліку – 0,00%.
3. Економіка з рівнем доходу, нижчим за середній:
 - група методів заліку – 100,00%;
 - комбінація методів звільнення та заліку – 0,00%.

Окрім іншого, слід звернути увагу, що лише 3% від загального обсягу Конвенцій України укладені з країнами з регіону Північної Америки. Згідно з класифікацією Світового Банку, до цього регіону віднесені тільки Сполучені Штати Америки, Канада та Бермуди. Україна має чинні Конвенції зі Сполученими Штатами Америки та Канадою. Обидві країни класифіковані як країни з економікою з високим рівнем доходу та застосовують метод заліку для цілей уникнення подвійного оподаткування.

Отже, ми зробили висновок, що податкова система України в міжнародному вимірі є фіскально нейтральною та функціонує в межах концепції нейтральності експорту капіталу. Отже, метою податкової системи України в міжнародному вимірі є стимулювання діяльності на внутрішньому ринку та мінімізація податково вмотивованих рішень при виборі юрисдикції для здійснення міжнародних інвестицій резидентами.

Виходячи з проведеного аналізу Конвенцій України, було встановлено, що в процесі розбудови міжнародного виміру податкової системи Україна дотримується фіскального нейтралітету в межах концепції нейтральності експорту капіталу. У двосторонніх відносинах з Україною концепції фіскальної нейтральності експорту капіталу також дотримуються 89% країн, із якими укладено Конвенції. При цьому 48% із них належать до країн регіону Європи та Центральної Азії й мають економіку з високим рівнем доходу або рівнем доходу, вищим за середній.

Ураховуючи вищенаведене, ми висуваємо гіпотезу, що в зовнішньоекономічних відносинах із більшістю країн, із якими Україна уклала Конвенції, резидент України не повинен ухвалювати податково вмотивованих рішень щодо країни інвестування, а податкова система України у своєму міжнародному вимірі має на меті забезпечення суверенітету національних податкових надходжень і недопущення переміщення бази оподаткування від центрів генерації вартості до центрів більш сприятливого оподаткування.

Для підтвердження гіпотези має бути оцінений не тільки декларативний параметр у формі оцінки методу усунення подвійного оподаткування, а й регуляторний, що дозволяв би Україні ефективно відстоювати суверенітет національних податкових надходжень у двосторонніх відносинах.

З метою оцінки цього фактора було проведено семантичний аналіз чинних на момент проведення аналізу Конвенцій України про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи та капітал на предмет наявності у відповідних Конвенціях застереження щодо неправомірного використання переваг таких Конвенцій – тесту основної мети. Тест основної мети полягає в тому, що переваги угоди про уникнення подвійного оподаткування не повинні бути доступними, якщо основною метою здійснення певних транзакцій або укладання домовленостей є отримання переваг, що запроваджуються відповідною Конвенцією.

У результаті аналізу 70 Конвенцій України було виділено три групи статусів наявності тесту основної мети:

- Конвенція містить застереження щодо обмеження переваг (тест основної мети);
- Конвенція доповнена застереженням щодо обмеження переваг (тестом основної мети) шляхом приєднання до багатосторонньої конвенції (Multilateral Instrument, далі – «MLI») – багатостороннього договору, розробленого ОЕСР для боротьби з BEPS, який дозволяє одночасно внести зміни до всіх або деяких чинних міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування;
- Конвенція не містить застереження щодо обмеження переваг.

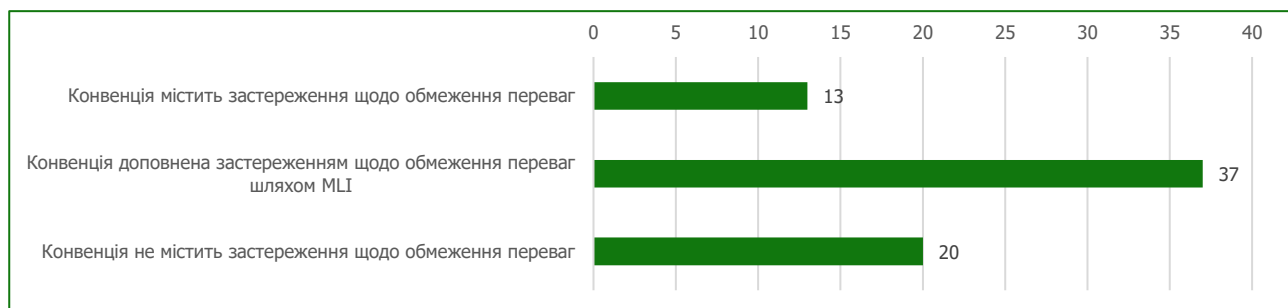

Рис. 2. Кількість Конвенцій України в розрізі груп статусів наявності тесту основної мети.

Отже, близько 29% Конвенцій України не містять застережень щодо обмеження неправомірних переваг використання таких Конвенцій. При цьому:

- 8 із цих юрисдикцій, а саме Туркменистан, Ліванська Республіка, Республіка Узбекистан, Малайзія, Киргизька Республіка, Ісламська Республіка Іран, Республіка Куба та Республіка Молдова повністю або частково віднесені до переліку низькоподаткових юрисдикцій, що затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1045 зі змінами та доповненнями;
- 1 з цих юрисдикцій, а саме Федеративна Республіка Німеччина, налічує у своєму корпоративному законодавстві 11 організаційно-правових форм, які не сплачують податку на прибуток (корпоративний податок), у тому числі податку з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, у якій вони зареєстровані як юридичні особи.

Крім того, на сьогодні практичні здобутки щодо застосування тесту основної мети (який є складовою Дії 6 Плану протидії BEPS) є обмеженими. До ключових викликів у застосуванні тесту основної мети можна віднести зазначені нижче.

- **Невизначеність і суб'єктивність.** У самій основі застосування тесту основної мети лежить принцип суб'єктивізму. Зокрема, одним із критеріїв для оцінки «основної мети» може виступати рівень економічної присутності юридичної особи в іноземній юрисдикції, що само собою не є чітко окресленою аналітичною категорією. Отже, різні органи контролю можуть тлумачити та застосовувати цей тест непослідовно, створюючи непередбачуване правове поле для платників податків.
- **Адміністративний тягар.** Застосування тесту основної мети вимагає детального аналізу та збирання доказів для визначення основної мети здійснення транскордонних транзакцій чи міжнародного структурування ланцюгів створення вартості. Це неодмінно призводить до збільшення адміністративного навантаження й на платників податків, і на органи контролю, що, у свою чергу, призведе до збільшення витрат на відповідність (compliance), що суперечить раніше розглянутому принципіві дієвої та ефективної податкової системи, запропонованої Р. Масгрейвом.
- **Зловживання.** Широкий і суб'єктивний характер тесту основної мети може надати органам контролю надмірні повноваження щодо інтерпретації основної мети транскордонних транзакцій чи міжнародного структурування ланцюга створення вартості, що, у свою чергу, може призвести до збільшення кількості судових спорів.

- **Глобальне зниження міжнародної кооперації.** Стримуючий ефект тесту основної мети може спричинити суттєвий вплив на транскордонну комерційну діяльність і міжнародний розподіл праці. Ризик-орієнтований підхід платників податків до застосування переваг, які надають Конвенції (угоди) про уникнення подвійного оподаткування, може перешкоджати транскордонним інвестиціям і глобальній економічній ефективності, що є й залишається головною метою побудови міжнародної податкової системи на мережі двосторонніх угод.

Отже, незважаючи на наявність декларативної складової фіскальної нейтральності, в Україні відсутній регуляторний механізм, що дозволяв би відстоювати суверенітет національних податкових надходжень у двосторонніх відносинах із юрисдикціями, з якими укладено Конвенції, а саме щодо недопущення неправомірного використання переваг відповідних двосторонніх угод про уникнення подвійного оподаткування.

Отож, ураховуючи практичну недосконалість тесту основної мети як інструмента недопущення протиправного використання переваг, які надають Конвенції, та на противагу притаманній податковій системі України концепції нейтральності експорту капіталу, ми оцінили фіскальну нейтральність податкової системи України в контексті нейтралітету власності на капітал та нейтральності ринку.

З цією метою ми побудували стратегію пошуку в спеціалізованій комерційній базі даних Ruslana. Зазначена комерційна база даних розроблена компанією «Bureau Van Dijk Electronic Publishing» та містить інформацію про фінансову звітність, коди галузевої належності, інформацію про кількість співробітників, керівництво, аудиторів і кредиторів, організаційно-правову форму, структуру акціонерного капіталу та іншу інформацію щодо компаній України.

При побудові стратегії пошуку було використано оновлення комерційної бази даних Ruslana № 216 від 27.05.2024 р.

Стратегію будували за методом дедуктивного пошуку. Мета дедуктивного пошуку полягає в зменшенні вибірки до найбільш репрезентативної кількості з використанням відповідних критеріїв. Такий пошук дозволяє отримати найоптимальнішу вибірку за заданими параметрами (пошук від більшого до меншого).

Таблиця 6. Дедуктивна стратегія пошуку. (Джерело: побудовано автором на основі використання [1])

Індикатор	Показник	Кількість компаній
Статус	Діюча компанія	10 609 643
Регіон	Україна	3 226 450
Роки з наявною фінансовою звітністю, 2022-2023 рр.	Принаймні один рік із двох	315 187
Показник чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), 2022-2023 рр.	Перша сотня за будь-який рік	100

У результаті застосування дедуктивного методу до вибірки потрапило 100 найбільших компаній України за рівнем чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у 2022-2023 рр.

Далі за допомогою сервісу Opendatabot, що надає доступ до державних публічних реєстрів, було проаналізовано структуру власності компаній, що потрапили до вибірки за результатами дедуктивного пошуку.

Графічні результати аналізу наведені на Рисунку 3.

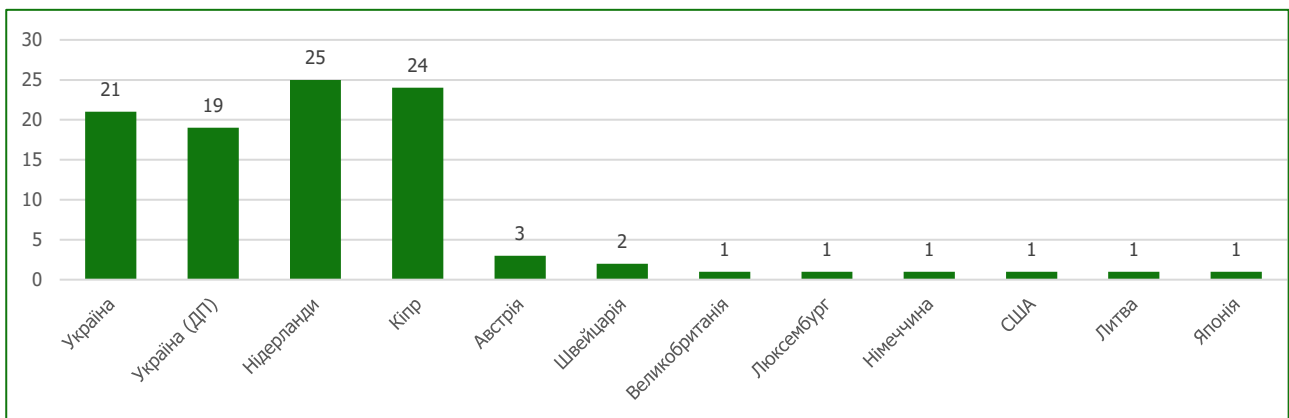

Рис. 3. Структура засновників першої сотні найбільших компаній України за критерієм чистого доходу, 2022-2023 рр. (Джерело: побудовано автором на основі використання [28])

Отож, корпоративні права лише 40% із першої сотні найбільших компаній України за критерієм чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у 2022-2023 рр. належать фізичним або юридичним особам – резидентам України, із яких 19% – державні підприємства. У свою чергу, корпоративні права інших 60% зазначених компаній належать юридичними особам – податковим нерезидентам України. Переважають структури з кіпрськими та нідерландськими материнськими компаніями.

Аналогічні тенденції підтверджує статистика Державної податкової служби України, зокрема щодо результатів декларування доходів нерезидентів.

Інформація щодо основних країн-отримувачів доходів із джерел погодження з України наведена на Рисунку 4.

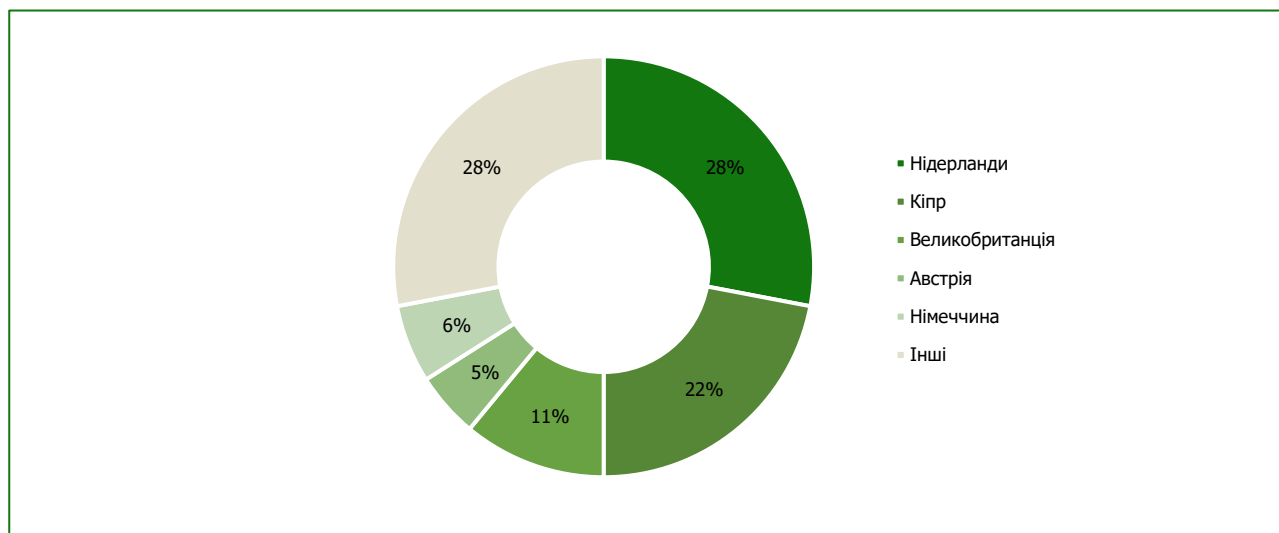

Рис. 4. Структура країн-отримувачів доходів із джерел погодження з України, 2017-2023 рр. (Джерело: побудовано автором на основі використання [31])

Провідні позиції з погляду виплат доходів із джерелом походження з України займають нерезиденти, що зареєстровані в Нідерландах, на Кіпрі, у Великобританії, Австрії та Німеччині, що безпосередньо корелює з результатами аналізу, наведеними на Рис. 3.

З метою ідентифікації основних каналів проявів BEPS ми розглянули структуру виплат за видами доходу (Рис. 5).

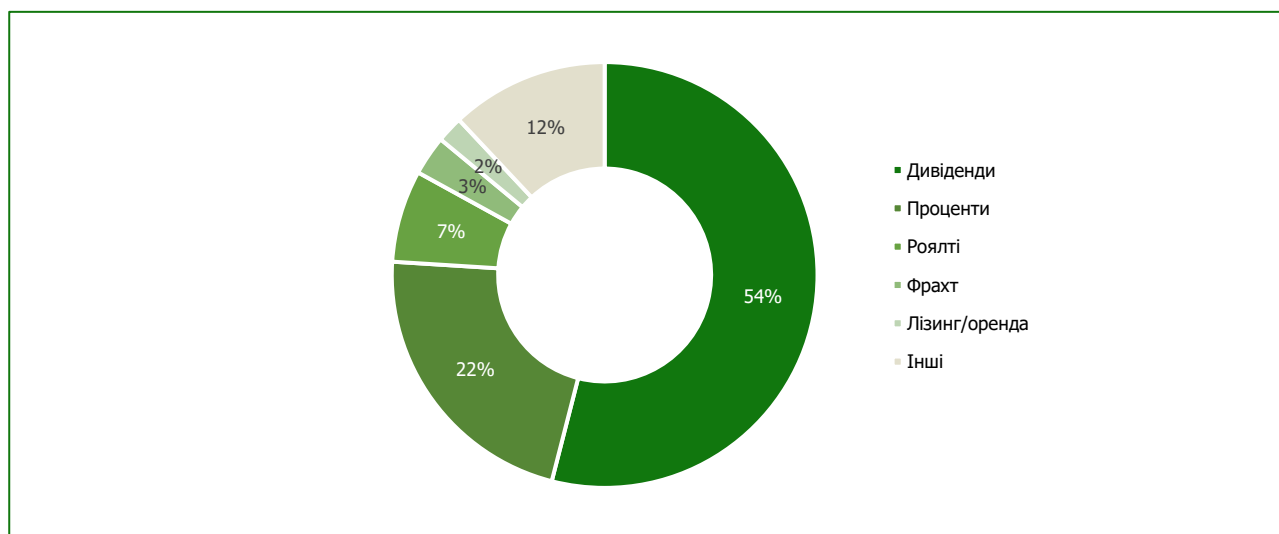

Рис. 5. Структура виплат нерезидентам із джерелом походження з України за видами доходів, 2017-2023 рр. (Джерело: побудовано автором на основі використання [31])

Класично перше місце в структурі виплат на користь нерезидентів становлять дивіденди – 54%. Також значну частку становлять виплати відсотків і роялті, що є традиційними центрами уваги контролю за трансфертним ціноутворенням.

Розглянемо структуру контрольованих операцій у розрізі предметів операцій у 2021-2022 рр. (Рис. 6).

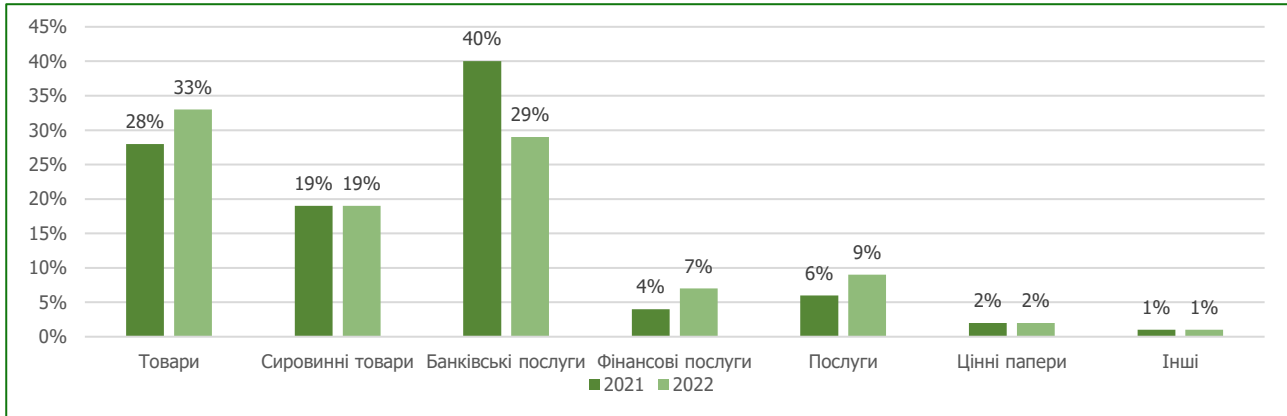

Рис. 6. Структура контрольованих операцій у розрізі предметів операцій, 2021-2022 рр. (Джерело: побудовано автором на основі використання [32, 33])

Найбільшу питому вагу в складі контрольованих операцій мають зазначені нижче операції.

1. Товари (у тому числі сировинні):

- 2021 р. – 47%;
- 2022 р. – 52%.

2. Банківські та фінансові послуги (кредити й займи):

- 2021 р. – 44%;
- 2022 р. – 36%.

У той час як практика органів контролю щодо боротьби з проявами BEPS у межах транскордонних транзакцій, предметом яких є товари (у тому числі сировинні), шляхом контролю за трансфертним ціноутворенням є широкою й із практичного, і з методологічного погляду (зокрема органи контролю розробили Порядки встановлення відповідності умов контрольованої операції щодо сировинних товарів принципу «витагнутої руки»), боротьба з проявами BEPS у межах транскордонних фінансових транзакцій (зокрема щодо кредитів і позик) залишається недостатньо розвинутою.

У свою чергу, розвиток механізмів боротьби з проявами BEPS у межах транскордонних фінансових транзакцій (Дія 4) є значущим і полягає в класичній «debt vs equity» дилемі (протистояння акціонерного та боргового фінансування). «Debt vs equity» дилема в межах концепції фіскального нейтралітету експорту капіталу не отримує достатньої уваги, оскільки нейтральність капіталу спрямована на усунення викривлень при ухваленні рішень національним інвестором щодо країни інвестування. У свою чергу, вона не розв'язує проблеми транскордонних інвестицій безпосередньо в країну, що дотримується цієї концепції, оскільки інвестиції можуть здійснюватися або шляхом збільшення статутного капіталу дочірнього підприємства, або шляхом боргового фінансування.

В умовах BEPS боргове фінансування має дві суттєві переваги перед акціонерним фінансуванням:

- оскільки боргове фінансування (кредит / позика) є платними, тобто передбачає певну відсоткову ставку за користування позичковими коштами, такі виплати від українських юридичних осіб можуть розглядатись як альтернатива розподілові дивідендів.
- ураховуючи правила бухгалтерського обліку, фінансові витрати у формі відсотків за користування кредитом / позикою відносяться на зменшення об'єкта оподаткування податком на прибуток підприємств.

Отже, шляхом боргового фінансування іноземним інвестором досягається одразу дві мети: іноземний інвестор може отримати «приховані» чи так звані конструктивні дивіденди, а українська дочірня компанія зменшує об'єкт оподаткування податком на прибуток підприємств.

На Рисунку 7 наведено інформацію щодо основних країн імпорту фінансових послуг протягом 2022 р.

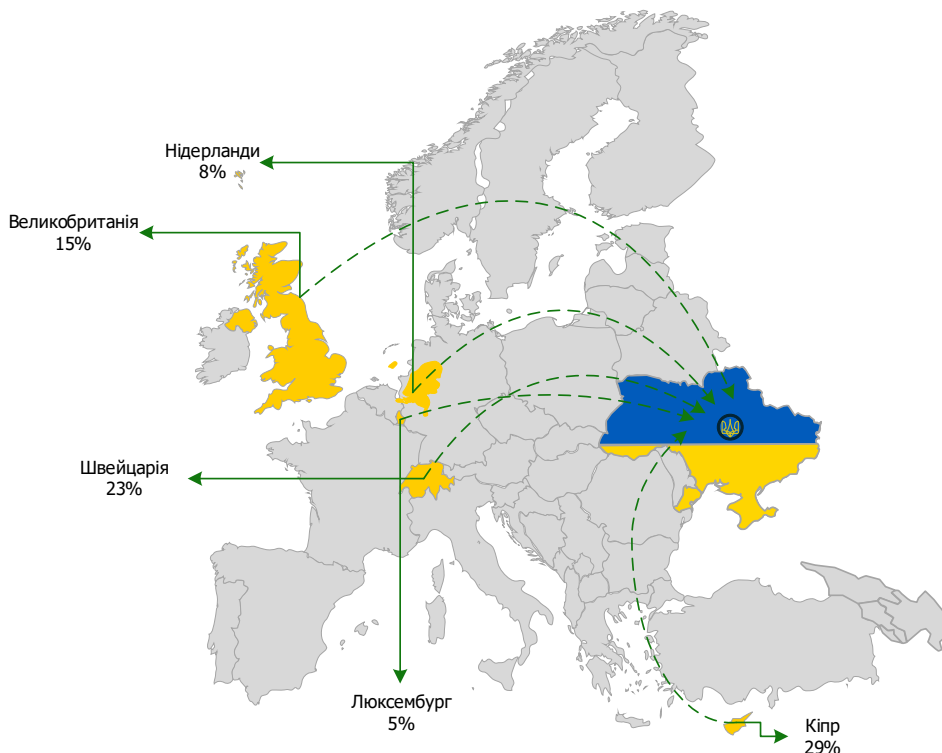

Рис. 7. Ключові країни, з яких Україна імпортує фінансові послуги, 2022 р. (Джерело: побудовано автором на основі використання [33])

Відповідно, у зазначені країни здійснюються виплати з джерелом походження з України у формі відсотків за користування позичковими коштами. Згідно з пп. 141.4.1 п. 141.4 ст. 141 Податкового кодексу України, загальна ставка, що застосовується до доходів нерезидентів із джерелом походження з України, складає 15%. Проте, як було зазначено раніше, чинне податкове законодавство України встановило превалювання міжнародного законодавства (згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України) над національним. Отож, ставка податку на доходи нерезидента з джерелом походження з України в більшій частині випадків буде встановлюватись умовами відповідної конвенції (угоди) про уникнення подвійного оподаткування.

Шляхом семантичного аналізу чинних на момент проведення аналізу Конвенцій України ми виявили 13 Конвенцій, що надають найбільші переваги у відсотковій ставці щодо оподаткування доходів із джерел походження з України у формі відсотків. Також умови застосування відповідних пільгових ставок було порівняно з умовами отримання пільгових ставок у разі виплати дивідендів (Таблиця 7).

Таблиця 7. Аналіз податкових переваг, які надають Конвенції України про уникнення подвійного оподаткування щодо дивідендів і процентів. (Джерело: побудовано автором на основі використання [3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15])

Країна	Стаття 10 «Дивіденди»	Стаття 11 «Проценти»
Республіка Корея	<p>Дивіденди можуть також оподатковуватись у Договірній Державі, резидентом якої є компанія, що сплачує дивіденди, і відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо одержувач є фактичним власником дивідендів, податок, що стягується, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 5% загальної суми дивідендів, якщо фактичним власником дивідендів є компанія (інша, ніж товариство) і ця компанія є власником принаймні 20% капіталу компанії, яка сплачує дивіденди; 15% загальної суми дивідендів в усіх інших випадках. 	<p>Проценти можуть також оподатковуватись у тій Договірній Державі, в якій вони виникають, і відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо одержувач, що фактично має право на проценти, є резидентом другої Договірної Держави, податок, що стягується, не повинен перевищувати 5% від загальної суми процентів.</p>
Королівство Нідерландів	<p>Дивіденди, що сплачуються компанії, яка є резидентом Договірної Держави, можуть також оподатковуватись у цій Державі відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо фактичний власник дивідендів є резидентом іншої Договірної Держави, то податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 5% від загальної суми дивідендів, якщо фактичним власником дивідендів є компанія (інша, ніж товариство), яка безпосередньо володіє щонайменше 20% капіталу компанії, яка виплачує дивіденди; 15% від загальної суми дивідендів в усіх інших випадках. 	<p>Проценти, які виникають у Договірній Державі, можуть також оподатковуватись у цій Державі відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо фактичний власник процентів є резидентом іншої Договірної Держави, податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати 5% від загальної суми процентів.</p>

(продовження на наступній сторінці)

Таблиця 7. Продовження.

Країна	Стаття 10 «Дивіденди»	Стаття 11 «Проценти»
Федеративна Республіка Німеччина	<p>Дивіденди можуть також оподатковуватись у Договірній Державі, резидентом якої є компанія, що сплачує дивіденди, відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо одержувач фактично має право на дивіденди, податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 5% валової суми дивідендів, якщо право на дивіденди фактично має компанія (на відміну від товариства) і ця компанія є власником принаймні 20% капіталу компанії, яка сплачує дивіденди; 10% валової суми дивідендів в усіх інших випадках. 	<p>Проценти можуть також оподатковуватись у Договірній Державі, в якій вони виникають, і відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо одержувач фактично має право на проценти, податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 2% від валової суми процентів, що сплачуються: у зв'язку з продажем у кредит будь-якого промислового, комерційного або наукового обладнання; у зв'язку з продажем або наданням у кредит будь-яких виробів чи послуг одним підприємством другому підприємству; за позиками будь-якого виду, що надаються банком або другою фінансовою установою; 5% від валової суми процентів в усіх інших випадках.
Австрійська Республіка	<p>Дивіденди, що сплачуються компанією, яка є резидентом Договірної Держави, можуть також оподатковуватись у цій Державі відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо фактичний власник дивідендів є резидентом іншої Договірної Держави, то податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати</p> <ul style="list-style-type: none"> 5% від загальної суми дивідендів, якщо фактичним власником дивідендів є компанія (інша, ніж партнерство), яка безпосередньо володіє щонайменше 10% капіталу компанії, яка виплачує дивіденди; 15% від загальної суми дивідендів в усіх інших випадках. 	<p>Проценти можуть також оподатковуватись у цій Договірній Державі, у якій вони виникають, та відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо фактичний власник процентів є резидентом іншої Договірної Держави, податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати 5% від загальної суми процентів.</p>
Велике Герцогство Люксембург	<p>Дивіденди, що сплачуються компанією, яка є резидентом Договірної Держави, можуть також оподатковуватись у цій Державі відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо особа – фактичний власник дивідендів є резидентом іншої Договірної Держави, то податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 5% загальної суми дивідендів, якщо фактичним власником дивідендів є компанія (інша, ніж товариство), яка безпосередньо володіє принаймні 20% капіталу компанії, яка сплачує дивіденди; 15% загальної суми дивідендів в усіх інших випадках. 	<p>Проценти, що виникають у Договірній Державі, можуть також оподатковуватись у цій Державі відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо особа – фактичний власник процентів є резидентом іншої Договірної Держави, податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 5% від загальної суми процентів у випадку процентів, які виникають у Договірній Державі і сплачуються за будь-якими позиками будь-якого виду, що надаються банком або будь-якою іншою фінансовою установою другої Держави, включаючи інвестиційні банки та ощадні банки; 10% загальної суми процентів в усіх інших випадках.
Держава Ізраїль	<p>Дивіденди можуть також оподатковуватись у Договірній Державі, резидентом якої є компанія, що сплачує дивіденди, і відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо отримувач є фактичним власником дивідендів, податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 5% від загальної суми дивідендів, якщо фактичним власником є компанія (на відміну від товариства), яка безпосередньо володіє принаймні 25% капіталу компанії, яка сплачує дивіденди; 10% від загальної суми дивідендів, якщо фактичним власником є компанія, яка безпосередньо володіє принаймні 10% капіталу компанії, що сплачує дивіденди, якщо ця остання компанія є резидентом Ізраїлю й дивіденди сплачуються з прибутку, який є об'єктом оподаткування в Ізраїлі за ставкою, нижчою, ніж нормальна ставка податку на компанії в Ізраїлі; 15% від загальної суми дивідендів у всіх інших випадках. 	<p>Проценти можуть також оподатковуватись у Договірній Державі, в якій вони виникають, і відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо одержувач є фактичним власником цих процентів, податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 5% від валової суми процентів у разі, якщо проценти виникають у Договірній Державі і сплачуються стосовно будь-якої позики будь-якого виду, наданої банком другої Договірної Держави; 10% від валової суми процентів в усіх інших випадках.
Королівство Бельгія	<p>Дивіденди можуть також оподатковуватись у Договірній Державі, резидентом якої є компанія, що сплачує дивіденди, і відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо одержувач фактично має право на дивіденди, то податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 5% загальної суми дивідендів, якщо право на дивіденди фактично має компанія, яка безпосередньо володіє принаймні 20% капіталу компанії, яка сплачує дивіденди; 15% загальної суми дивідендів в інших випадках. 	<p>Проценти можуть також оподатковуватись у Договірній Державі, в якій вони виникають, і відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо одержувач фактично має право на проценти, податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 2% від загальної суми процентів, що сплачуються: у зв'язку з продажем у кредит будь-якого промислового, комерційного або наукового обладнання; у зв'язку з продажем або наданням у кредит будь-яких виробів чи послуг одним підприємством іншому підприємству; за позиками будь-якого виду, що надаються банком або іншою фінансовою установою; 5% від загальної суми процентів в усіх інших випадках.
Республіка Кіпр	<p>Дивіденди можуть також оподатковуватись у Договірній Державі, резидентом якої є компанія, що сплачує дивіденди, і відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо особа – фактичний власник дивідендів є резидентом іншої Договірної Держави, податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 5% від загальної суми дивідендів, якщо фактичним власником дивідендів є компанія (яка не є товариством), яка володіє безпосередньо принаймні 20% капіталу компанії, що сплачує дивіденди та інвестувала в придбання акцій чи інших прав компанії в еквіваленті не менше, ніж 100 000 євро; 10% від загальної суми дивідендів у всіх інших випадках. 	<p>Проценти можуть також оподатковуватись у Договірній Державі, в якій вони виникають, і відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо особа – фактичний власник процентів є резидентом іншої Договірної Держави, податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати 5% від загальної суми процентів.</p>
Республіка Словенія	<p>Дивіденди можуть також оподатковуватись у Договірній Державі, резидентом якої є компанія, що сплачує дивіденди, і відповідно до законодавства цієї Договірної Держави, але, якщо фактичний власник дивідендів є резидентом другої Договірної Держави, податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 5% валової суми дивідендів, якщо фактичним власником є компанія, яка безпосередньо володіє принаймні 25% капіталу компанії, що сплачує дивіденди; 15% валової суми дивідендів у всіх інших випадках. 	<p>Проценти можуть також оподатковуватись у тій Договірній Державі, в якій вони виникають, і відповідно до законодавства цієї Договірної Держави, але якщо фактичний власник цих процентів є резидентом другої Договірної Держави, податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати 5% від загальної суми процентів.</p>

(продовження на наступній сторінці)

Таблиця 7. Продовження.

Країна	Стаття 10 «Дивіденди»	Стаття 11 «Проценти»
Республіка Фінляндія	<p>Дивіденди можуть також оподатковуватись у Договірній Державі, резидентом якої є компанія, що сплачує дивіденди, і відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо одержувач є фактичним власником дивідендів, то податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 5% валової суми дивідендів, якщо фактичним власником є компанія (на відміну від товариства), що безпосередньо володіє мінімум 20% капіталу компанії, яка сплачує дивіденди; 15% валової суми дивідендів в усіх інших випадках. 	<p>Проценти можуть також оподатковуватись у Договірній Державі, в якій вони виникають, і відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо одержувач є фактичним власником процентів, то податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 5% валової суми процентів, якщо: одержувач є резидентом цієї другої Держави і такий одержувач є підприємством цієї другої Держави, і є фактичним власником процентів, і проценти сплачуються відносно заборгованості, що виникає за продажем у кредит цим підприємством будь-яких виробів або промислового, комерційного, або наукового обладнання підприємству першої згаданої Держави, за винятком тих випадків, коли продаж або заборгованість існує між спорідненими особами; 10% валової суми процентів в усіх інших випадках.
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	<p>Дивіденди, що сплачуються компанією, яка є резидентом Договірної Держави, можуть також оподатковуватись у цій Державі та відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо бенефіціарний власник дивідендів є резидентом іншої Договірної Держави, то податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 5% від загальної суми дивідендів, якщо бенефіціарним власником дивідендів є компанія, яка безпосередньо або опосередковано володіє принаймні 20% капіталу компанії, яка сплачує дивіденди; 15% від загальної суми дивідендів в усіх інших випадках. 	<p>Проценти, які виникають у Договірній Державі, можуть також оподатковуватись у цій Державі відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо бенефіціарний власник процентів є резидентом іншої Договірної Держави, податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати 5% від загальної суми процентів.</p>
Чеська Республіка	<p>Дивіденди можуть також оподатковуватись у Договірній Державі, резидентом якої є компанія, що сплачує дивіденди, і відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо фактичний одержувач є резидентом другої Договірної Держави, податок, що стягується, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 5% від загальної суми дивідендів, якщо право на дивіденди фактично має компанія (на відміну від партнерства) і ця компанія є власником принаймні 25% капіталу компанії, яка сплачує дивіденди; 15% від загальної суми дивідендів у всіх інших випадках. 	<p>Проценти можуть також оподатковуватись у Договірній Державі, в якій вони виникають, і відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо одержувач фактично має право на проценти і є резидентом другої Договірної Держави, податок, що стягується, не повинен перевищувати 5% від загальної суми процентів.</p>
Швейцарська Конфедерація	<p>Дивіденди можуть також оподатковуватись у Договірній Державі, резидентом якої є компанія, що сплачує дивіденди, і відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо одержувач є фактичним власником дивідендів, то податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> 5% від загальної суми дивідендів, якщо фактичним власником дивідендів є компанія (інша, ніж товариство), яка безпосередньо володіє щонайменше 10% капіталу компанії, яка сплачує дивіденди; 15% від загальної суми дивідендів в інших випадках. 	<p>Проценти можуть також оподатковуватись у тій Договірній Державі, в якій вони виникають, і відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо фактичний власник процентів є резидентом іншої Договірної Держави, податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати 5% від загальної суми процентів.</p>

Виходячи з аналізу, наведеного в Таблиці 7, можна зробити висновок, що податкові переваги, які надаються при виплаті процентів на користь нерезидентів із зазначених юрисдикцій, є вигіднішими та передбачають меншу кількість додаткових вимог. Крім того, усі ключові країни, з яких Україна імпортує фінансові послуги, входять до переліку країн, наведених у таблиці вище, а саме: Республіка Кіпр, Швейцарська Конфедерація, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Королівство Нідерландів і Велике Герцогство Люксембург.

Отже, у контексті нейтралітету власності на капітал та нейтральності ринку податкова система України не є нейтральною в її міжнародному вимірі, оскільки на рішення щодо структурування транзакцій і ланцюгів розподілу центрів створення вартості й оподаткування вартості чинять вплив фіскальні чинники.

ДИСКУСІЯ

У результаті дослідження гіпотеза щодо нівелювання податково вмотивованих рішень, а також забезпечення суверенітету національних податкових надходжень виключно за рахунок дотримання фіскального нейтралітету податкової системи України в межах концепції нейтральності експорту капіталу в умовах BEPS – спростована.

У першу чергу це пов'язано з глобалізаційними процесами та вільним рухом факторів виробництва, а також із проявами міжнародної податкової конкуренції, коріння якої сягає XVIII століття. Скажімо, фіскальний нейтралітет у межах концепції експорту капіталу не виконує завдань, що передбачені зокрема Дією 4 в контексті Дій 6, 8-10 Плану протидії BEPS, яка є одним із найменш методологічно та практично розвинених напрямів боротьби з проявами BEPS для податкової системи України.

Виходячи з поточних результатів дослідження, можуть бути запропоновані такі основні напрями розробки подальших пропозицій щодо захисту суверенітету національних податкових надходжень України.

1. Гармонізація двосторонніх відносин з іноземними державами шляхом розробки української модельної конвенції (угоди) про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи та капітал, ураховуючи найкращий досвід Модельної Конвенції ОЕСР та MLI, яка не тільки буде передбачати декларативну складову нейтральності, а й запроваджуватиме регуляторний механізм забезпечення двосторонньої нейтральності.
2. Перегляд концепції фіскальної нейтральності експорту капіталу на користь інших концепцій нейтральності, зокрема нейтральності власності на капітал та нейтральності ринку.
3. Перебудова податкової системи України в її міжнародному вимірі, виходячи з останніх розробок і критики «нейтральностей» як фундаменту для побудови міжнародного податкового простору. Зокрема, у своїй роботі «Використання нейтральностей у міжнародній податковій політиці» Девід А. Вайсбах піддає критиці фіскальну нейтральність як неналежний інструмент для розробки податкової політики. Кожна з висвітлених раніше концепцій фіскальної нейтральності досліджує межу, після якої зміни в податковій політиці можуть спотворювати рішення економічних агентів. При цьому, враховуючи, що всі концепції фіскальної нейтральності не можуть бути досягнуті одночасно, їх дотримання не дозволяє визначати точку компромісу, у якій викривлення рішень платників податків під впливом податкових чинників є припустимим. Як альтернативу концепціям нейтральності Девід А. Вайсбах пропонує виходити з концепції мінімізації чистих суспільних втрат, що, на його погляд, є більш ефективним механізмом побудови міжнародної податкової системи [37].

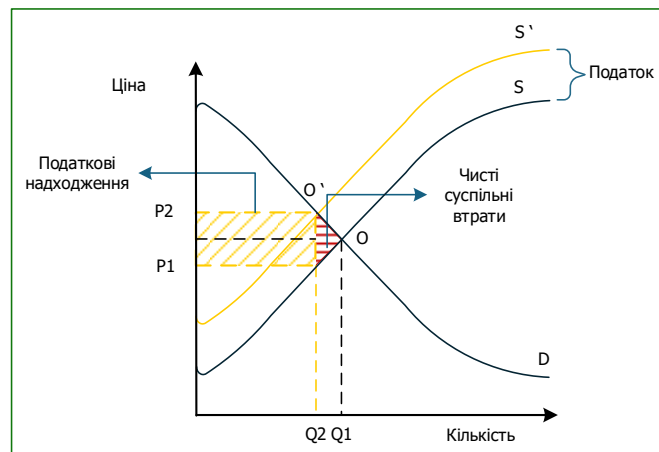

Рис. 8. Графічне зображення чистих суспільних втрат, пов'язаних з оподаткуванням.

Відповідно до теорії чистих суспільних втрат, пов'язаних з оподаткуванням, у разі стягнення податку з продавців, крива пропозиції зсувається вгору на величину податку. При введенні податку ціна, яку сплачують покупці, зростає, а ціна, яку отримує продавець, знижується. Таким чином, покупці та продавці поділяють податковий тягар, незалежно від того, як він накладений, що, у свою чергу, призводить до чистих суспільних втрат, виражених у зменшенні розміру ринку певного товару.

Розробка методів і алгоритмів адміністрування зовнішньоекономічних транзакцій і структур у контексті захисту суверенітету національних податкових надходжень, зокрема щодо пасивних доходів у контексті штучної «debt vs equity» дилеми.

ВИСНОВКИ

Незважаючи на концептуальну привабливість перших трьох пропозицій, на наш погляд, вони не відповідають принципів превалювання практичності над ідеалізмом і швидкості реалізації, що постулювались іще у звітах Ліги Націй, якими було закладено основу сучасної міжнародної податкової системи.

Ураховуючи виклики, що постали перед економічною системою України під час повномасштабної війни, зважаючи на перспективи повоєнного відновлення, а також послаблення валютного контролю щодо експорту капіталу (які неодмінно виникнуть), одним із ключових завдань органів контролю залишається недопущення посилення проявів BEPS, зокрема у фінансових транзакціях, методологія та практика контролю за якими є недостатньо розвинутими.

При цьому, враховуючи, що практика штучної «debt vs equity» дилеми застосовується платниками податків ще з часів упровадження правил трансфертного ціноутворення 2013 року, перевірка з трансфертного ціноутворення

може бути здійснена протягом 7 років від дати звітування щодо контрольованої операції, а з 2020 року контроль за трансфертним ціноутворенням підсилений уведенням оновленої концепції ділової мети, бюджет України може бути поповнений податками з пасивних доходів іноземних інвесторів, що структурувалися із метою розмивання оподаткованої бази й виведення прибутку з-під оподаткування.

Отож, виходячи з прагматичних міркувань і необхідності розробки оперативних рішень задля якнайшвидшого підсилення захисту суверенітету національних податкових надходжень, що будуть відповідати реаліям часу, подальші дослідження будуть сконцентровані саме на розробці моделі протидії штучній «debt vs equity» дилемі в умовах BEPS.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ФІНАНСУВАННЯ

Автор не отримував фінансування для цього рукопису.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

1. Bureau van Dijk. (n. d.). Ruslana. <https://login.bvdinfo.com/R0/Ruslana>
2. Coates, W. H. (1924). League of Nations Report on Double Taxation Submitted to the Financial Committee by Professors Bruins, Einaudi, Seligman, and Sir Josiah Stamp. *Journal of the Royal Statistical Society*, 87(1), 99. <https://doi.org/10.2307/2341293>
3. Convention between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of the Republic of Korea on the avoidance of double taxation and prevention of tax evasion in relation to taxes on income and capital. Convention of the Cabinet of Ministers of Ukraine (2002). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/410_003#Text
4. Convention between the Government of Ukraine and the Government of the Czech Republic on the avoidance of double taxation and prevention of tax evasion with respect to taxes on income and property. Convention of the Cabinet of Ministers of Ukraine (2013). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_005#Text
5. Convention between the Government of Ukraine and the Government of the Grand Duchy of Luxembourg on the avoidance of double taxation and prevention of tax evasion with respect to taxes on income and on capital. Convention of the Cabinet of Ministers of Ukraine (2017). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442_002#Text
6. Convention between the Government of Ukraine and the Government of the Kingdom of Belgium on the avoidance of double taxation and prevention of tax evasion with respect to taxes on income and property. Convention Kingdom of Belgium (1999). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/056_688#Text
7. Convention between the Government of Ukraine and the Government of the Republic of Austria on the avoidance of double taxation and the prevention of tax evasion with respect to taxes on income and on property. Convention Republic of Austria (2020). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/040_015#Text
8. Convention between the Government of Ukraine and the Government of the Republic of Cyprus on the Avoidance of Double Taxation and the Prevention of Fiscal Evasion Regarding Taxes on Income. Republic of Cyprus Convention (2015). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196_016#Text
9. Convention between the Government of Ukraine and the Government of the Republic of Finland on the avoidance of double taxation and prevention of tax evasion with respect to taxes on income and property. Convention of the Cabinet of Ministers of Ukraine (1995). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246_621#Text
10. Convention between the Government of Ukraine and the Government of the Republic of Slovenia on the avoidance of double taxation and the prevention of tax evasion with respect to taxes on income and capital. Convention of the Republic of Slovenia (2007). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/705_010#Text
11. Convention between the Government of Ukraine and the Government of the State of Israel on the avoidance of double taxation and prevention of tax evasion with respect to taxes on income and capital. Convention of the Cabinet of Ministers of Ukraine (2006). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376_023#Text
12. Convention between the Government of Ukraine and the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland on the elimination of double taxation and the prevention of tax evasion with respect to taxes on income and on the increase in the value of property. Convention Ukraine (2017). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_648#Text
13. Convention between the Government of Ukraine and the Swiss Federal Council on the avoidance of double taxation with respect to taxes on income and capital. Convention of

- the Cabinet of Ministers of Ukraine (2019).
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756_012#Text
14. Convention between Ukraine and the Federal Republic of Germany on the avoidance of double taxation with respect to taxes on income and property. Agreement Federal Republic of Germany (1996).
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_001#Text
 15. Convention between Ukraine and the Kingdom of the Netherlands on the avoidance of double taxation and prevention of fiscal evasion with respect to taxes on income and property. Convention Kingdom of the Netherlands (2018).
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/528_654#Text
 16. Desai, M. A., & Hines, J. R. (2003). Evaluating International Tax Reform. *National Tax Journal*, 56(3), 463–485.
<https://doi.org/10.17310/ntj.2003.3.03>
 17. Desai, M. A., & Hines, J. R. (2004). Old Rules and New Realities: Corporate Tax Policy in a Global Setting. *National Tax Journal*, 57(4), 937–960.
<https://doi.org/10.17310/ntj.2004.4.09>
 18. Devereux, M. P., Auerbach, A. J., Keen, M., Oosterhuis, P., Schön, W., & Vella, J. (2021). *Taxing Profit in a Global Economy*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780198808060.001.0001>
 19. Feldstein, M., & Hartman, D. (1979). The Optimal Taxation of Foreign Source Investment Income. *The Quarterly Journal of Economics*, 93(4), 613.
<https://doi.org/10.2307/1884472>
 20. *Harmful Tax Competition*. (1998). OECD.
<https://doi.org/10.1787/9789264162945-en>
 21. *International treaties of Ukraine on the avoidance of double taxation*. (n. d.). Ministry of Finance of Ukraine.
https://mof.gov.ua/uk/international_agreements_of_ukraine_on_avoidance_double_taxation-543
 22. Mill, J. S. (2009). *Principles Of Political Economy*.
<https://m.gutenberg.org/files/30107/30107-pdf.pdf>
 23. Mirrlees, J., Adam, S., Besley, T., Blundell, R., Bond, S., Chote, R., Gammie, M., Johnson, P., Myles, G., & Poterba, J. (2011). The Mirrlees Review: Conclusions and Recommendations for Reform. *Fiscal Studies*, 32(3), 331–359. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5890.2011.00140.x>
 24. *Model Tax Convention on Income and on Capital: Condensed Version 2017*. (2017). OECD.
https://doi.org/10.1787/mtc_cond-2017-en
 25. Musgrave, R. A., & Musgrave, P. B. (2017). *Public Finance in Theory and Practice (5th Edition)*. McGraw-Hill College; Subsequent edition.
<https://www.gettextbooks.co.uk/isbn/9780070596931/>
 26. *NATIONAL INCOME STRATEGY UNTIL 2030*. (n. d.). Ministry of Finance of Ukraine.
https://mof.gov.ua/storage/files/Національна_стратегія_д_оходів_2030.pdf
 27. Nosenko, D. V. (2024). FROM DOUBLE TAXATION ELIMINATION TO HARMFUL TAX COMPETITION: HISTORICAL CONTEXT AND FURTHER DEVELOPMENT. *Ukrainian Economic Journal*, (6), 80–86.
<https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-6-13>
 28. Opendatobot. (n. d.). *Opendatobot.ua*.
<https://opendatobot.ua/>
 29. Pigou, A. C. (1932). *The economics of welfare*. Macmillan.
 30. Pigou, A. C. (1947). *Study In Public Finance*. Macmillan.
 31. Results of the work of the SFS regarding tax control over international taxation (2024, January 22). State fiscal service of Ukraine. <https://tax.gov.ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorennya-ta-mijnarodne-opodatkuvannya/opodatkuvannya-dohodiv-nerезidentiv/prezentatsiyi-materiali/748619.html>
 32. Results of the work of the SFS regarding tax control over transfer pricing (2023, August 18). State fiscal service of Ukraine. <https://tax.gov.ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorennya-ta-mijnarodne-opodatkuvannya/transfertne-tsinoutvorennya/prezentatsiyi-materiali/700698.html>
 33. Results of the work of the SFS regarding tax control over transfer pricing (2024, January 22). State fiscal service of Ukraine. <https://tax.gov.ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorennya-ta-mijnarodne-opodatkuvannya/transfertne-tsinoutvorennya/prezentatsiyi-materiali/print-748616.html>
 34. Richman (Musgrave), P. B. (1963). *Taxation of foreign investment income: An economic analysis*. Johns Hopkins Press.
 35. Smith, A. (2005). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. AN ELECTRONIC CLASSICS SERIES PUBLICATION. <https://www.rrojasdatabank.info/Wealth-Nations.pdf>
 36. *Tax Code of Ukraine*. (n. d.). Official website of the Parliament of Ukraine.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
 37. Weisbach, D. A. (2014). The Use of Neutralities in International Tax Policy. *SSRN Electronic Journal*.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.2482624>

Dmytro Nosenko

SOVEREIGNTY OF NATIONAL TAX REVENUES IN THE CONTEXT OF THE DECLARATIVE NEUTRALITY OF THE INTERNATIONAL DIMENSION OF UKRAINE'S TAX SYSTEM

In the context of war, the competition for highly mobile capital is one of the most important aspects of economic policy. With the worsening investment climate, infrastructure damage, and security risks, harmful tax competition presents an additional threat to Ukraine's tax revenue sovereignty. The purpose of this research is to assess the fiscal neutrality of

Ukraine's tax system in its international dimension, particularly in the context of base erosion and profit shifting (BEPS). The study aims to identify the presence of practical tools for achieving declared fiscal neutrality and the possibility of using these tools to ensure the sovereignty of tax revenues.

The author evaluates the fiscal neutrality of Ukraine's tax system in the context of BEPS. Through a semantic analysis of Ukraine's double taxation treaties, the author identifies a declarative alignment of Ukraine's tax system with the concept of capital export neutrality. However, the study reveals a lack of regulatory mechanisms to safeguard tax revenue sovereignty practically. Cross-border financial transactions are highlighted as a major BEPS channel in Ukraine, underscoring the presence of the artificial «debt vs equity» dilemma. This challenges the hypothesis that Ukrainian residents should not make tax-driven decisions in international economic activities.

As a result, the author identifies four potential development directions to address BEPS: harmonization of bilateral relations with foreign countries, revisiting the concept of capital export neutrality in favour of other neutrality concepts, restructuring Ukraine's tax system based on critiques of «neutralities» or developing methods and algorithms for administering cross-border transactions. Considering the urgent need to protect tax sovereignty, the most pragmatic goal is the development of methods and algorithms for administering specific types of cross-border transactions.

Keywords: BEPS, fiscal neutrality, tax system, tax evasion, cross-border transactions, OECD, MLI, double taxation treaties, «debt vs equity» dilemma

JEL Classification: JEL E62, H25, H26, O23